

NÂNG CAO NĂNG LỰC CHIA SẺ THÔNG TIN GIỮA THƯ VIỆN VIỆN NGHIÊN CỨU ĐÔNG NAM Á VỚI CÁC THƯ VIỆN TRONG VIỆN KHOA HỌC XÃ HỘI VIỆT NAM

ThS. Nguyễn Thị Đức Hạnh*

1. Giới thiệu chung về Thư viện Viện nghiên cứu Đông Nam Á và tầm quan trọng của việc chia sẻ nguồn lực thông tin

Ở nước ta, việc nghiên cứu về Đông Nam Á và ASEAN đã được tiến hành từ năm 1970 với sự ra đời Viện Nghiên cứu Đông Nam Á thuộc Viện Khoa học Xã hội Việt Nam.

Nghiên cứu về Đông Nam Á không chỉ là để nghiên cứu những vấn đề chung của cả khu vực mà còn cung cấp những kiến thức một cách cơ bản, hệ thống về từng nước trên các lĩnh vực lịch sử, văn hóa, chính trị, kinh tế - xã hội, quan hệ quốc tế, nghiên cứu những bài học kinh nghiệm trong xây dựng, phát triển kinh tế - xã hội của các nước Đông Nam Á... nhằm cung cấp những cứ liệu khoa học cho các nhà hoạch định chiến lược của Việt Nam.

Trong xu thế hội nhập và liên kết khu vực, Viện Nghiên cứu Đông Nam Á đã ý thức được tầm quan trọng của việc phát triển và chia sẻ nguồn lực thông tin, vì đây là nền tảng cơ bản tạo nên

---

* Giám đốc Thư viện Viện nghiên cứu Đông Nam Á - Viện Khoa học Xã hội Việt Nam.

sự biến đổi về chất trong hoạt động Thông tin - Tư liệu - Thư viện của Viện trong những năm đầu thế kỷ XXI, cung cấp thông tin hữu ích cho các nhà khoa học và các cán bộ nghiên cứu, giúp họ thể hiện được vai trò tư vấn của mình.

Vai trò của nghiên cứu Đông Nam Á trong tiến trình hội nhập có ý nghĩa vô cùng to lớn. Nhưng để tìm hiểu và nghiên cứu các vấn đề về ASEAN và Đông Nam Á đạt hiệu quả cao, cần phải được cung cấp đầy đủ thông tin. Từ năm 1995 đến nay, cùng với việc tin học hóa hoạt động thông tin - thư viện và việc hợp tác, trao đổi với các thư viện trong khu vực và trên thế giới trong khâu bổ sung và trao đổi nguồn tài liệu, đã có sự thay đổi đáng kể trong việc đưa thông tin đến với người dùng tin.

Xuất phát từ định hướng nghiên cứu của Viện Nghiên cứu Đông Nam Á là nghiên cứu Đông Nam Á dưới góc độ một khu vực lịch sử văn hóa và Đông Nam Á - một khu vực chiến lược hiện đại bằng phương pháp tiếp cận liên ngành và đa ngành, trong quá trình xây dựng và phát triển nguồn lực thông tin, Thư viện Viện Nghiên cứu Đông Nam Á đã chủ động bổ sung tài liệu có liên quan đến hệ thống đề tài nghiên cứu về lịch sử, văn hóa như sự phân kỳ lịch sử khu vực, quá trình giao lưu và tiếp xúc văn hóa thể hiện qua sự khúc xạ của các hiện tượng ngoại lai, các vấn đề văn hóa - xã hội cụ thể của các nhóm tộc người, các yếu tố tôn giáo và tín ngưỡng Đông Nam Á trong quá trình hình thành đặc trưng văn hóa của khu vực. Liên quan đến các vấn đề hiện đại của khu vực, nhiều tài liệu trong thư viện đã được chọn lọc theo hướng nghiên cứu của Viện như sự xâm lược của chủ nghĩa tư bản phương Tây và phong trào giải phóng dân tộc ở Đông Nam Á, con đường công nghiệp hóa, hiện đại hóa tiến lên xã hội hiện đại và triển vọng về một Đông Nam Á trong thế kỷ XXI, đặc biệt là những tài liệu nghiên cứu về ASEAN, về bản sắc, những bài học thành công và tồn tại, thách thức và quá trình liên kết khu vực và quốc tế của các nước ASEAN.

Đây cũng chính là những nét khác biệt về tính giá trị và nội dung của nguồn lực thông tin tại Viện Nghiên cứu Đông Nam Á so với các thư viện khác trong Viện KHXH Việt Nam. Tuy nhiên, để những công trình khoa học của các nhà nghiên cứu có giá trị hơn, cần có sự nghiên cứu so sánh, đối chiếu với các tài liệu thuộc về chuyên ngành như Dân tộc học, Xã hội học, Văn hóa dân gian, Kinh tế, Quan hệ quốc tế... mà thư viện Viện Nghiên cứu Đông Nam Á không có điều kiện để bổ sung.

Đối với một Viện nghiên cứu về khu vực học, đất nước học như Viện Nghiên cứu Đông Nam Á, ngoài những tài liệu hạt nhân về khu vực như trên vẫn cần phải có những tài liệu chuyên ngành sâu. Vì vậy, quan hệ trao đổi thông tin - thư viện và tư liệu với các cơ quan thông tin tư liệu trong và ngoài nước cùng với các tài liệu từ nguồn biểu tặng, trao đổi chính là nguồn cung cấp thông tin quan trọng, nhất là tài liệu bằng tiếng nước ngoài. Các nguồn lực thông tin của thư viện được tạo lập và triệt để khai thác trong quá trình chia sẻ nguồn lực đã góp phần to lớn vào việc nâng cao chất lượng các công trình nghiên cứu khoa học, giảm bớt thời gian tìm kiếm tài liệu cho các nhà khoa học. Vì vậy, cần phải chú trọng đến việc xây dựng và phát triển nhằm đảm bảo nguồn lực thông tin luôn đa dạng, phong phú, nâng cao chất lượng khai thác và sử dụng có hiệu quả nguồn tin từ một số cơ quan có liên quan là biện pháp tích cực để nâng cao chất lượng nghiên cứu khoa học tại Viện Nghiên cứu Đông Nam Á.

Hiện nay, nguồn lực thông tin của hầu hết các thư viện đều không đáp ứng được yêu cầu và thiếu cân đối. Chia sẻ nguồn lực có nghĩa là kết hợp quản lý và khai thác nguồn tin là sở hữu của cơ quan thông tin - thư viện với việc truy cập các nguồn tin bên ngoài, đặc biệt là nguồn tạp chí điện tử và các CSDL chuyên ngành trên mạng.

Vì vậy, vấn đề quan trọng là phải kéo các nguồn lại với nhau để lập các kho, tổ chức hoạt động và các dịch vụ phối hợp. Xét về khía cạnh kinh tế, hợp tác chia sẻ nguồn lực giúp thư viện nâng cao tính hiệu quả trong việc xây dựng vốn tài liệu, bằng cách không bỏ sung những tài liệu có thể có được thông qua hợp tác thư viện để chia sẻ nguồn lực thông tin, tập trung bổ sung những tài liệu cần thiết nhất, phù hợp nhất cho người dùng tin.

2. Tình hình chia sẻ nguồn lực thông tin của Thư viện Viện Nghiên cứu Đông Nam Á và các thư viện trong Viện Khoa học Xã hội Việt Nam

Trong 50 năm xây dựng và phát triển, hiện nay Viện Khoa học xã hội Việt Nam đã có một hệ thống 25 thư viện, trong đó có 23 thư viện chuyên ngành và 2 thư viện lớn, tổng hợp, đa ngành thuộc Viện Thông tin Khoa học Xã hội và Viện Khoa học Xã hội vùng Nam Bộ.

Với tổng số hơn 2 triệu đơn vị tài liệu rất phong phú và đa dạng về các lĩnh vực khoa học xã hội và nhân văn, hệ thống thư viện của Viện KHXH Việt Nam là những cơ sở phục vụ khoa học xã hội và nhân văn lớn nhất ở nước ta, tạo thuận lợi cho công tác nghiên cứu, quản lý và nhiều yêu cầu khác của xã hội.

Nguồn tư liệu khoa học của Viện được bổ sung và phát triển không ngừng. Mỗi năm Viện KHXH Việt Nam dành khoảng 10-12% kinh phí hoạt động khoa học của Viện cho việc mua sách, báo, tạp chí, tư liệu ở trong nước và xử lý thông tin, bảo quản sách báo, thực hiện tin học hoá công tác thư viện. Ngoài nguồn kinh phí được cấp cho hoạt động thường xuyên, Nhà nước còn cung cấp một lượng ngoại tệ (200.000 - 300.000 USD) để mua sách báo ngoại văn cho các thư viện.

Có thể nói nguồn thông tin, tư liệu KHXH&NV được lưu trữ tại các thư viện của Viện KHXH Việt Nam phong phú vào loại bậc

nhất ở Việt Nam, trong đó có nhiều bộ sưu tập có giá trị khoa học cao về văn hóa, lịch sử và khoa học. Các bộ sưu tập về sách, báo, tạp chí dạng in được bổ sung thường xuyên. Đặc biệt là các nguồn tư liệu xám là các báo cáo hội nghị, hội thảo, báo cáo kết quả nghiên cứu, các số liệu, hồ sơ điều tra khảo sát khoa học xã hội, các luận án, luận văn phản ánh tiềm năng và các kết quả nghiên cứu, triển khai và đào tạo của các Viện.

Tuy nhiên, so với mức độ phát triển hiện nay của các hệ thống thông tin - thư viện trong cả nước, hoạt động chia sẻ nguồn lực thông tin tại Viện Khoa học Xã hội Việt Nam còn nhiều bất cập. Các thư viện vẫn hoạt động chủ yếu theo lối truyền thống, tin học hóa thư viện chưa triệt để và đồng bộ. Các tiêu chuẩn nghiệp vụ thư viện hiện đại chưa được áp dụng. Các dịch vụ thông tin phục vụ độc giả còn ít, sơ sài.

Các Viện trực thuộc và toàn Viện KHXH Việt Nam đều chưa tận dụng được các điều kiện hiện có về chủ trương, về pháp lý, về chính sách đầu tư để tăng cường nguồn lực cho hoạt động thông tin - thư viện. Các thư viện đều hoạt động riêng rẽ. Việc nối mạng, lập websites, liên kết cùng nhau khai thác cơ sở dữ liệu chung còn rất hạn chế. Tình trạng biệt lập, thiếu hiểu biết về nguồn tin của các Viện khác là tình trạng chi phối toàn bộ công tác thông tin - thư viện. Nguyên nhân của tình trạng thiếu chia sẻ thông tin đó là do:

- Viện KHXH Việt Nam chưa thực sự có một kế hoạch dài hơi để hoạt động và phát triển công tác thông tin - thư viện ở tầm Viện KHXH Việt Nam.

- Hệ thống CSDL hầu như chưa được phối hợp để cùng nhau khai thác. Phần mềm CSDL của toàn Viện KHXH Việt Nam hiện đang sử dụng là CDS-ISIS for Windows thực ra là lạc hậu với tốc độ phát triển như hiện nay của công nghệ thông tin. Vấn đề lựa chọn phần mềm nào để đáp ứng với việc xây dựng thư viện hiện đại trong xu hướng hội nhập nhưng lại phù hợp với điều kiện của

các thư viện chuyên ngành ở Viện KHXH Việt Nam đang là vấn đề được thảo luận.

Hạ tầng mạng và phần mềm xây dựng thư viện hiện đại chưa được trang bị đang biến mỗi thư viện thành một ốc đảo, không có sự hợp tác, hỗ trợ lẫn nhau để phát triển. Điều này tạo ra rào cản nhân tạo không cần thiết đối với người dùng tin và đang làm cho hệ thống thư viện khoa học xã hội không tham gia được vào dòng chung của các thư viện trong nước.

Hiện nay Websites của Viện KHXH Việt Nam đã được đưa vào hoạt động từ tháng 7/2007. Đây là một bước khởi động để hướng tới việc chia sẻ nguồn lực thông tin giữa các thư viện chuyên ngành trong Viện KHXH Việt Nam. Các giải pháp được đưa ra để nâng cao chất lượng của Website tập trung vào hai vấn đề chính:

1. Làm giàu nội dung thông tin của Website để phản ánh được các nguồn lực và hoạt động khoa học của Viện KHXH Việt Nam với vị thế là một cơ quan nghiên cứu về KHXH lớn nhất cả nước, đồng thời quảng bá Viện KHXH Việt Nam với cộng đồng các nhà khoa học trong và ngoài nước.

2. Xây dựng cách tổ chức thông tin trên Website cho phù hợp với yêu cầu của nội dung thông tin mới, đồng thời đáp ứng hiệu quả các yêu cầu tra cứu, tham khảo các nguồn thông tin khoa học xã hội cho các nhà khoa học trong và ngoài Viện KHXH Việt Nam.

Trong thời gian tới, Website Viện KHXH Việt Nam sẽ có những điều chỉnh mới về nội dung thông tin và cách thức tổ chức, đáp ứng các yêu cầu tra cứu, tham khảo thông tin từ Website cơ bản sau:

1. Website là nơi quy tụ phản ánh các nguồn lực tài nguyên thông tin hiện có trong toàn Viện KHXHVN trên cơ sở hội nhập các nguồn tin của các Viện trực thuộc.

2. Website Viện KHXH Việt Nam kết nối trực tiếp tới Website các Viện nghiên cứu trực thuộc, giúp người tìm có thể tìm hiểu trực tiếp thông tin và các nguồn lực hiện có của các Viện.

3. Hình thành Thư viện điện tử Viện KHXH Việt Nam (giai đoạn đầu), bao gồm các CSDL tra cứu trực tuyến các nguồn tin của Viện KHXH Việt Nam (trước mắt là các CSDL tích hợp sách các Viện, tạp chí do các Viện xuất bản, đề tài khoa học cấp bộ 2001-2005).

3. Phương hướng và giải pháp tăng cường năng lực chia sẻ nguồn lực thông tin giữa thư viện Viện Nghiên cứu Đông Nam Á với các thư viện trong Viện KHXH Việt Nam

- Từng bước xây dựng thư viện điện tử, liên kết mạng trong hệ thống thông tin - thư viện KHXH là một xu thế tất yếu và là một nội dung hoạt động quan trọng của các thư viện của Viện KHXH Việt Nam trong thời gian tới.

- Tăng cường đầu tư cơ sở vật chất kỹ thuật, đặc biệt là cơ sở hạ tầng thông tin tại tất cả các viện nghiên cứu chuyên ngành, nhằm kết nối có hiệu quả vào website của Viện KHXH Việt Nam.

- Quy hoạch và phát triển nguồn tin để hình thành ngân hàng dữ liệu KHXH của quốc gia trên cơ sở xây dựng hệ thống mục lục truy cập công cộng trực tuyến (OPAC) và quá trình số hóa nguồn tài liệu nội sinh được hình thành qua các hoạt động nghiên cứu, đào tạo và các hoạt động khoa học khác tại Viện KHXH Việt Nam.

- Chú trọng đến việc đầu tư cho phép sử dụng một phần mềm chung trong toàn Viện KHXH Việt Nam để quản trị thông tin chung và các giải pháp thống nhất về công nghệ, tạo tiền đề cho quá trình chia sẻ nguồn lực thông tin giữa các thư viện thành viên thuộc hệ thống thông tin - thư viện tại Viện KHXH Việt Nam.

Việc tăng cường khả năng liên kết, chia sẻ nguồn lực thông tin với các cơ quan thông tin - thư viện trong và ngoài nước có thể thực hiện thông qua các biện pháp:

- Xây dựng mục lục liên hợp về nguồn thông tin hiện có ở các cơ quan thông tin - thư viện chuyên ngành Khoa học Xã hội, đây là chiếc cầu nối giữa các cơ quan thông tin - thư viện và là công cụ hữu ích cho việc tìm kiếm, khai thác thông tin.

- Thực hiện dịch vụ cung cấp tài liệu gốc bằng cách sao chụp thông qua sự phối hợp giữa các thư viện.

- Xây dựng danh mục tạp chí hạt nhân và những ấn phẩm thông tin hiện có để thông báo và trao đổi thường xuyên với các cơ quan thông tin - thư viện trong nước, mở ra khả năng khai thác các nguồn thông tin từ xa phục vụ nhu cầu.

- Nâng cao chất lượng tổ chức xử lý các nguồn thông tin cho các cơ sở dữ liệu, thông tin thư mục, xây dựng và chuyển đổi theo khổ mẫu chung để có thể trao đổi chia sẻ nguồn CSDL, giúp cho việc khai thác được thuận lợi.

- Tăng cường phát triển các sản phẩm và dịch vụ thông tin - thư viện mang tính đặc trưng, giúp cho việc nâng cao chất lượng nghiên cứu khoa học. Cung cấp các dịch vụ thông tin theo yêu cầu.

Trong điều kiện nguồn kinh phí bổ sung eo hẹp, nhất là thiếu ngoại tệ dành cho việc mua tài liệu nước ngoài, để tránh bổ sung chồng chéo cần có sự hợp tác và hỗ trợ chặt chẽ trong công tác bổ sung. Trên cơ sở xác định rõ nhu cầu của mỗi cơ quan, các thư viện bàn bạc, trao đổi phương thức chia sẻ nguồn lực, nhằm quản lý và khai thác có hiệu quả nguồn tài liệu hiện có của mỗi cơ quan, tránh lãng phí. Thường xuyên điều tra, nắm vững các nhu cầu tin cơ bản, các diện đề tài cần phục vụ thông tin để có sự phối hợp làm dịch vụ chia sẻ, trao đổi tài liệu, cho mượn liên thư viện.

Vấn đề chia sẻ nguồn lực thông tin với các thư viện trong và ngoài nước là điều hết sức quan trọng và là vấn đề cốt lõi trong việc phát triển nguồn lực thông tin ở Viện Nghiên cứu Đông Nam Á. Với một lượng kinh phí bổ sung hàng năm hết sức hạn chế, hợp tác chia sẻ nguồn lực thông tin với các cơ quan hữu quan trong và ngoài nước là biện pháp tích cực và thông minh để phát triển nguồn lực thông tin trong xu thế hội nhập khu vực.

Thư viện Viện Nghiên cứu Đông Nam Á đã khai thác tài liệu có liên quan đến các đề tài nghiên cứu của một Viện và trung tâm nghiên cứu trong Viện KHXH Việt Nam và một số thư viện khác như: Thư viện Quốc gia, Thư viện Quân đội... Tuy nhiên, việc khai thác và chia sẻ này chưa được tiến hành thường xuyên và chưa mang lại hiệu quả cao. Trong thời gian tới, khi Website của Viện KHXH Việt Nam liên kết với website của tất cả các viện và trung tâm nghiên cứu thì việc chia sẻ nguồn lực sẽ được thực hiện một cách dễ dàng hơn. Vì vậy, cần phải pháp lý hóa các mối quan hệ với các cơ quan, các tổ chức, viện nghiên cứu. Vạch ra chính sách cụ thể trong việc chia sẻ nguồn lực, như xây dựng chương trình hợp tác, lên kế hoạch thực hiện và được ký kết bằng văn bản cụ thể.

Trong quá trình tham gia trao đổi thông tin với các cơ quan trung ương và Hà Nội, Thư viện Viện Nghiên cứu Đông Nam Á đã chọn lọc được rất nhiều thông tin có giá trị, phục vụ nghiên cứu trong các lĩnh vực an ninh, quân sự quốc phòng, kinh tế. Đặc biệt, là các tài liệu thuộc mảng kinh tế khai thác ở Viện Nghiên cứu Quản lý Kinh tế Trung ương đã phục vụ rất đắc lực trong quá trình nghiên cứu về quá trình hội nhập kinh tế quốc tế của Việt Nam với các nước trong khu vực và trên thế giới. Vấn đề đặt ra là cần thiết phải xây dựng một mạng lưới thư viện chuyên ngành kinh tế ở Hà Nội để có thể cung cấp những thông tin hữu ích về

kinh tế cho các viện, các trung tâm nghiên cứu liên quan. Rất nhiều thư viện thuộc các viện nghiên cứu về quốc gia và khu vực trong Viện KHXH Việt Nam có thể tham gia vào mạng lưới này như Viện Nghiên cứu Đông Nam Á, Viện Kinh tế Việt Nam, Viện Kinh tế và Chính trị thế giới, Viện Nghiên cứu châu Mỹ, Viện Nghiên cứu Đông Bắc Á, Viện Nghiên cứu Trung Quốc...

Thư viện cần tận dụng việc khai thác thông tin từ các tổ chức phi chính phủ thông qua việc trao đổi tài liệu. Cần có sự liên hệ thường xuyên với Vụ ASEAN Bộ Ngoại giao, Ban Đối ngoại Trung ương Đảng, sứ quán các nước Đông Nam Á tại Hà Nội để thu thập tài liệu từ các nguồn này, đặc biệt là tài liệu từ các phiên họp của tổ chức ASEAN.

Ngoài việc chia sẻ nguồn lực thông tin với các cơ quan, thư viện trong nước, Thư viện Viện Nghiên cứu Đông Nam Á cũng cần tạo lập và thúc đẩy mối quan hệ với Thư viện các nước trong khu vực thông qua các hình thức trao đổi, đặt mua... Trao đổi tài liệu là nhu cầu của cả hai phía, nhưng vấn đề là thư viện cần phải có sự chuẩn bị tốt về nhân lực, về trình độ ngoại ngữ để có thể tham gia ngay khi các mối quan hệ đã được thiết lập.

Trước yêu cầu của xu thế hội nhập hiện nay, nguồn lực thông tin của Viện Nghiên cứu Đông Nam Á phải được tiếp tục nâng cao về số lượng và chất lượng. Các nhà khoa học phải tham gia tư vấn cho Đảng và Nhà nước về những vấn đề trong chính sách đối ngoại, trong quan hệ song phương và đa phương với các nước trong khu vực, đồng thời cũng phải tham gia điều tra, phân tích và dự báo các vấn đề kinh tế xã hội, hoạch định chiến lược - chính sách khoa học xã hội. Chính vì vậy họ rất cần thông tin. Nhu cầu tin của họ khá phong phú, bao gồm cả thông tin thế giới và thông tin trong nước,

thông tin xã hội và thông tin chuyên ngành, thông tin hiện đại và thông tin hồi cố, thông tin đa chiều, thông tin dưới mọi hình thức. Thư viện Viện Nghiên cứu Đông Nam Á phải có phương hướng phát triển và chia sẻ nguồn lực thông tin phù hợp với xu thế phát triển của khu vực, tạo nên cơ sở phối hợp hoạt động giữa các cơ quan thông tin - thư viện trở nên dễ dàng hơn, dựa trên vai trò, chức năng của Viện, mối quan hệ giữa Viện với các đơn vị nghiên cứu của Viện KHXH Việt Nam để có mối quan hệ phối hợp trong công tác bổ sung, chia sẻ nguồn lực thông tin, đáp ứng những yêu cầu mới của ngành Đông Nam Á học Việt Nam.